

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

ΔΕΥΤΕΡΑ 27 ΜΑΪΟΥ 2013

ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α1.

Επειδή βλέπουμε ότι κάθε πόλη είναι ένα είδος κοινότητας και ότι κάθε κοινότητα έχει συσταθεί για την επίτευξη κάποιου αγαθού (γιατί όλοι κάνουν τα πάντα για χάρη αυτού που θεωρούν ότι είναι καλό), είναι φανερό ότι όλες (οι κοινότητες) επιδιώκουν κάποιο αγαθό και μάλιστα αυτή που είναι ανώτερη απ' όλες (επιδιώκει) το ανώτερο απ' όλα τα αγαθά. Αυτή λοιπόν είναι η λεγόμενη πόλη και η κοινωνία η πολιτική.

Επειδή όμως η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα εκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ένα όλο, αποτελούμενο όμως από πολλά μέρη, είναι φανερό ότι πρέπει πρώτα να αναζητήσουμε τι είναι ο πολίτης, γιατί η πόλη είναι κάποιο σύνολο πολιτών. Επομένως πρέπει να εξετάσουμε ποιον πρέπει να ονομάζουμε πολίτη και ποιος είναι ο πολίτης. Γιατί για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης διατυπώνονται πολλές φορές διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες. Δεν υπάρχει δηλαδή μια γενική συμφωνία για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης. Γιατί κάποιος που είναι πολίτης σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα πολλές φορές δεν είναι πολίτης σ' ένα ολιγαρχικό πολίτευμα.

Β1.

Σε αντίθεση με τα «Ηθικά Νικομάχεια», όπου ο Αριστοτέλης χρησιμοποιούσε γενικά επαγωγικούς συλλογισμούς, παρατηρούμε ότι σ' αυτή την ενότητα κάνει χρήση **παραγωγικών συλλογισμών**. Ξεκινάει, δηλαδή, με μια γενική πρόταση κι έπειτα προχωρεί στην εξέταση των επιμέρους περιπτώσεων.

Ας δούμε όμως αναλυτικά την πορεία της σκέψης του:

μ' ένα παραγωγικό συλλογισμό καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η πόλη-κράτος είναι ανώτερη μορφή κοινωνίας που αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά.

Ο συλλογισμός του έχει ως εξής:

1η προκείμενη: κάθε κοινωνία - μορφή κοινωνικής συνύπαρξης αποβλέπει σε ένα αγαθό
«πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυῖαν» .

2η προκείμενη: η πόλη-κράτος είναι ανώτερη μορφή κοινωνικής συνύπαρξης, γιατί εμπεριέχει όλες τις άλλες μορφές κοινωνίας .

«ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πᾶσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»

Συμπέρασμα: η πόλη-κράτος αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά
«τοῦ κυριωτάτου πάντων».

B2.

Ο Αριστοτέλης διευκρινίζει για ποιους λόγους κρίνεται απαραίτητη πρώτα η διερεύνηση της έννοιας «πολίτης», για να είναι δυνατός ο ορισμός της έννοιας «πόλις»: **α) Ο πολίτης είναι μέρος της πόλης** («Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις ... πληθὸς ἔστιν»): η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων («τῶν συγκειμένων»), είναι δηλαδή ένα όλον («τι τῶν ὅλων») που αποτελείται από μέρη («ἐκ πολλῶν μορίων»), τους πολίτες. Επομένως, για να κατανοήσουμε το όλον, δηλαδή την πόλη, πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε το μέρος, δηλαδή τον πολίτη και τα χαρακτηριστικά του, αφού ο ρόλος του στην πολιτική τάξη είναι καθοριστικός. Ἐτσι, προκειμένου ο Αριστοτέλης να φτάσει στον ορισμό της έννοιας «πόλις», ακολουθεί την **αναλυτική μέθοδο**. Αναλύει δηλαδή, μια γενική, σύνθετη έννοια –στην προκειμένη περίπτωση την έννοια «πόλη»– στα συστατικά της, τα επιμέρους στοιχεία της, τον πολίτη, και εντοπίζει, προσδιορίζει τα χαρακτηριστικά τους.

β) Ἐλλειψη ομοφωνίας για τον ορισμό της έννοιας «πολίτης» («Ὡστε ... οὐκ ἔστι πολίτης»): πρέπει να διερευνηθεί η έννοια «πολίτης», όχι μόνο για να γίνει κατανοητή η έννοια της πόλεως, αλλά και για να διασαφηνιστεί το περιεχόμενο της έννοιας «πολίτης», για το οποίο δεν υπάρχει ομοφωνία. Ἐτσι, διαπιστώνουμε ότι διαφορετικά νοείται ο πολίτης σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα και διαφορετικά σε ένα ολιγαρχικό. Σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα ο πολίτης είναι ενεργό μέλος της πολιτικής ζωής, έχει δικαιώματα (παρρησία, ισηγορία, ισονομία, το δικαίωμα του «ἐκλέγειν» και «ἐκλέγεσθαι») και συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων. Αντίθετα, σε ένα ολιγαρχικό πολίτευμα η εξουσία είναι στα χέρια των λίγων, των πλούσιων και ισχυρών, και σε ένα τυραννικό πολίτευμα στα χέρια ὅσων σφετερίζονται την εξουσία. Και τα δύο αυτά πολιτεύματα αφαιρούν από τον πολίτη το δικαίωμα συμμετοχής στα κοινά ή διώκουν ὅσους είναι επικίνδυνοι για το καθεστώς (τυραννία). Σε αυτές τις περιπτώσεις ο πολίτης πρέπει να υπακούει στις εντολές αυτών των λίγων και του δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής στα δημόσια αξιώματα μόνο αν του το επιτρέπει η καταγωγή, το επάγγελμα, το εισόδημά του κτλ.

Λαμβάνοντας υπόψη ὅσα αναλύσαμε παραπάνω, αξίζει να σημειώσουμε τη διαπίστωση ὅτι η σχέση πόλης-πολίτη ως προς το περιεχόμενό της είναι μια σχέση που κινείται αμφίδρομα. Ο φιλόσοφος υποστηρίζει ὅτι η πόλη είναι μια ενιαία οντότητα, το σύνολο των πολιτῶν που την απαρτίζουν. Η σχέση λοιπόν πόλης-πολίτη ὀρίζεται και καθορίζεται από τη σχέση του ὅλου προς το μέρος, είναι σχέση ουσιαστική, αλλά και σχέση αμοιβαίας εξάρτησης. Κι αυτό αφενός επειδή η φύση της πόλης καθορίζει τα χαρακτηριστικά του πολίτη και αντίστροφα και αφετέρου επειδή ούτε η πόλη είναι δυνατόν να υπάρξει χωρίς πολίτες ούτε ο πολίτης νοείται ἔξω από την πόλη, καθώς δεν έχει σκοπό ὑπαρξης ἔξω από αυτή.

Ὅσον αφορά ὅμως την πορεία που πρέπει να ακολουθηθεί για την εξαγωγή του ορισμού της πόλης και του πολίτη, παρατηρούμε ὅτι αυτή η πορεία δεν είναι αμφίδρομη. Κι αυτό, γιατί, για να εξετάσουμε την έννοια της πόλης χρειάζεται πρώτα να διερευνήσουμε την έννοια του πολίτη για να εξετάσουμε, ὅμως, την έννοια του πολίτη, δεν χρειάζεται να διερευνήσουμε την έννοια της πόλης, αλλά την έννοια του πολιτεύματος.

B3.

Ο Αριστοτέλης με αναλυτικό τρόπο διερευνά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της πόλης. Θεωρεί ὅτι είναι μια κοινωνική οντότητα τέλεια. Δομικό θεμέλιο στη σκέψη του αποτελεί η θεώρηση της πόλης ως μετεξέλιξης των πρωταρχικών μορφῶν κοινωνίας (οικογένεια - κώμη). Με την πεποίθηση ὅτι κάθε μορφή κοινότητας αποσκοπεί (ἔστω μέσα από την υποκειμενική θεώρηση του αγαθού) σε ένα στόχο, καταλήγει ὅτι η πόλη, επειδή εμπεριέχει ὅλα τ' ἄλλα κοινωνικά μορφώματα, αποβλέπει στο ανώτερο από ὅλα τα αγαθά (δηλον ὡς ... τας αλλας). Και αυτό δεν είναι παρά η αυτάρκεια που οδηγεί στην ευδαιμονία. Πράγματι, η πόλη ξεπερνώντας την υλική

υπόσταση επιδιώκει και επιτυγχάνει το ευ ζην, δηλαδή προσφέρει όλες εκείνες τις συνθήκες και δυνατότητες που μπορούν να οδηγήσουν το άτομο σε μία ανώτερη πνευματική, άρα και ηθική ζωή και να συμβάλουν με αυτό τον τρόπο στην ορθή λειτουργία και ευδαιμονία και του συνόλου, δηλαδή της πόλης.

Έρεισμα για τη συνολική φιλοσοφική θεώρηση του Αριστοτέλη αποτελεί και η φυσική υπόσταση της πόλης. Έτσι, εκθέτει δύο επιχειρήματα, για να επιβεβαιώσει ότι η πόλη είναι φυσική ύπαρξη. Αυτοί είναι οι εξής :

Πρώτος συλλογισμός

1η προκειμένη: οι πρώτες κοινωνικές οντότητες (η οικογένεια και το χωριό) υπάρχουν εκ φύσεως

2η προκειμένη: η πόλη είναι εξέλιξη, ολοκλήρωση των πρώτων κοινωνικών οντοτήτων

Συμπέρασμα: άρα, η πόλη υπάρχει εκ φύσεως.

Δεύτερος συλλογισμός

1η προκειμένη: η φύση ενός πράγματος είναι η ολοκλήρωσή του

2η προκειμένη: η πόλη είναι ολοκλήρωση των πρώτων κοινωνικών οντοτήτων (της οικογένειας και του χωριού)

Συμπέρασμα: άρα, η πόλη υπάρχει εκ φύσεως.

B4.

Σελίδα 178-179 σχολικού βιβλίου: Η αρχαία ελληνική αυτή λέξη δεν είχε τη σημασία που έχει η δική μας λέξη "πόλη". Η αρχαία ελληνική λέξη *πόλις* αντιστοιχεί μάλλον στη δική μας έννοια "κράτος". Αυτή η *πόλις* - κράτος είναι στα *Πολιτικά* μια κοινότητα που την αποτελούν κυβερνώντες και κυβερνώμενοι, *άρχοντες* και *αρχόμενοι*. Είναι ένα *όλον* που το αποτελούν, όπως θα δούμε, *μέρη*· τα μέρη αυτά δεν χάνουν μέσα στο όλον τη δική τους φυσιογνωμία. Ως όλον λοιπόν η *πόλις* - κράτος αποτελείται από *άνομοια* μεταξύ τους στοιχεία· μερικά από αυτά ασκούν εξουσία, τα άλλα υπακούουν. Ως όλον η *πόλις* έχει για στόχο της την *ευδαιμονία*, κι αυτή πάλι είναι το αποτέλεσμα της *αυτάρκειας*, της απόλυτης μακάρι ανεξαρτησίας από οτιδήποτε βρίσκεται έξω από την *πόλιν*.

B5.

ενόραση : ὀρώμεν

σύσταση : συνεστηκυῖαν

κατάσχεση : μετέχοντες

σύγκλητος: καλεῖν

κειμήλιο: συγκειμένων

σκόπιμος: σκεπτέον

άρχοντας: ὀλιγαρχία

άφαντος: φανερόν

ρητό: εἰπεῖν

άφιξη: ἱκανόν

Γ1.

Και από κάποιους μετοίκους, λοιπόν, και από ακόλουθους δε διατυπώνεται καμιά κατηγορία για τις Ερμαί κεφαλές, άλλων αγαλμάτων όμως κάποιες καταστροφές (καταγγέλλονται), οι οποίες έχουν συμβεί προηγουμένως από νεότερους σε κατάσταση ευθυμίας και υπό την επήρεια ποτού και συνάμα ότι τάχα οι μυστικές συναντήσεις τελούνται στα σπίτια για χλευασμό. Γι' αυτά κατηγορούσαν και τον Αλκιβιάδη. Και επειδή έλαβαν αυτά υπόψη τους αυτοί που δυσφορούσαν σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό με τον Αλκιβιάδη, επειδή τους εμπόδιζε να μη τους πάρει την εξουσία του λαού με ασφάλεια και επειδή θεώρησαν ότι, αν τον εξορίσουν, θα ήταν πρώτοι, τα μεγαλοποιούσαν και φώναζαν ότι τάχα με σκοπό την κατάλυση του δημοκρατικού πολιτεύματος έγιναν και οι μυστικές συναντήσεις και η καταστροφή των αγαλμάτων και το σύνολο αυτών τελέστηκαν με την παρουσία του, προσθέτοντας ως απόδειξη την άλλη του αντιδημοκρατική παρανομία στις ασχολίες του.

Γ2.

τινά,
ὔβριν,
οὔσι(ν),
μάλα,
ἐπαιτιῶ,
ὑποληφθεῖσι(ν),
ἐξελαῶεν,
βοᾶν,
ἔσται,
πεπράχθω

Γ3α.

περί τῶν Ἑρμῶν : εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αναφοράς στο ρήμα μηνύεται
ὑπό νεωτέρων : εμπρόθετος του ποιητικού αιτίου στο ρηματικό τύπο γεγενημέναι (μετοχή μέσου παρακειμένου)

τά μυστήρια : υποκείμενο στο ρήμα ποιείται (αττική σύνταξη)

τόν Αλκιβιάδην : αντικείμενο στο ρήμα ἐπητιῶντο

δήμου : ετερόπτωτος προσδιορισμός ως γενική αντικειμενική στο καταλύσει

αὐτοῦ : ετερόπτωτος προσδιορισμός ως γενική υποκειμενική στο παρανομίαν

Γ3β.

...νομίσαντες, εἰ αὐτόν ἐξελάσειαν, πρῶτοι ἂν εἶναι : πρόκειται για εξαρτημένο (πλάγιο) υποθετικό λόγο. Εξαρτάται από τη μετοχή αορίστου «νομίσαντες», η υπόθεση είναι το «εἰ αὐτόν ἐξελάσειαν» και η απόδοση είναι το δυνητικό ειδικό απαρέμφατο «ἂν εἶναι».

Μετατρέποντάς τον σε ευθύ λόγο έχει τη μορφή : εἰ αὐτόν ἐξελάσαιμεν, πρῶτοι ἂν εἴημεν/εἴμεν.

Υπόθεση : εἰ + ευκτική, Απόδοση : δυνητική ευκτική, άρα δηλώνει την απλή σκέψη του λέγοντος.

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Όλα τα θέματα των Αρχαίων ήταν απαιτητικά . Χρειαζόταν κριτική ικανότητα για τη διαπραγμάτευση των ερωτήσεων του διδαγμένου κειμένου και πλεονάζων χρόνος για να δοθούν με επάρκεια οι απαντήσεις τους . Το άγνωστο κείμενο είχε μεγάλο βαθμό δυσκολίας τόσο στην προσπάθεια σύνταξης όσο και απόδοσης της μετάφρασης .

Επιμέλεια Απαντήσεων

Αξής Χρήστος

Τρουλάκης Μάνος

Φιλολογοί